

بررسی محتوای اطلاعاتی اظهار نظر حسابرس با تأکید بر اندازه‌های حسابرس و صاحبکار

رافیک باغومیان^۱، آزاد عرب‌زاده^۲، جواد فخری‌قورمیک^{۳*}

چکیده

هدف از انجام پژوهش حاضر، بررسی محتوای اطلاعاتی اظهار نظر حسابرس با تأکید بر اندازه‌های حسابرس (مؤسسه حسابرسی) و صاحبکار (واحد حسابرسی شده) می‌باشد. به منظور دستیابی به هدف پژوهش، تعداد ۱۴۵ شرکت پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران برای دوره زمانی ۱۳۸۸ تا ۱۳۹۴ به عنوان نمونه اصلی برگزیده شد. همچنین برای بررسی روابط بین متغیرها از رگرسیون چندمتغیری و به منظور برازش الگوی رگرسیون، از روش حداقل مربعات تعمیم یافته استفاده شد. یافته‌های پژوهشی نشان می‌دهد که هر سه نوع اظهار نظر حسابرس (مقبول، مقبول با بند تأکید بر مطالب خاص و مشروط)، دارای محتوای اطلاعاتی است. همچنین، اندازه حسابرس بر محتوای اطلاعاتی هیچیک از اظهار نظرها تأثیرگذار نیست. به عبارت دیگر، در زمینه رابطه بین اندازه حسابرس و محتوای اطلاعاتی نوع گزارش حسابرسی، شکل بر محتوا ترجیح داده می‌شود؛ یعنی بازار سرمایه به طور کلی یک نوع اظهار نظر خاص را به شیوه‌ای یکسان تفسیر می‌کند. علاوه بر این، اندازه صاحبکار بر محتوای اطلاعاتی اظهار نظر مقبول و مشروط حسابرس تأثیرگذار است؛ اما بر محتوای اطلاعاتی اظهار نظر مقبول با بند تأکید بر مطالب خاص، تأثیرگذار نیست.

واژه‌های کلیدی: محتوای اطلاعاتی، اظهار نظر حسابرس، اندازه حسابرس، اندازه صاحبکار.

۱. استادیار حسابداری، دانشگاه شهید بهشتی، تهران
۲. دانشجوی دکتری حسابداری دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تهران شمال، تهران
۳. کارشناس ارشد حسابداری دانشگاه خوارزمی، تهران

تاریخ دریافت مقاله: ۹۶/۷/۴

تاریخ پذیرش مقاله: ۹۶/۹/۴

* نویسنده مسئول: جواد فخری‌قورمیک

jfakhri12@gmail.com

مقدمه

یکی از هدف‌های اصلی صورت‌های مالی، گزارش اطلاعات درباره وضعیت مالی، عملکرد مالی و انعطاف‌پذیری مالی است (نوروش و همکاران، ۱۳۹۳)؛ به گونه‌ای که استفاده‌کنندگان از صورت‌های مالی، قادر خواهند بود اطلاعات واحدهای تجاری مختلف را با یکدیگر مقایسه و بر اساس آن، تصمیم‌های اقتصادی سنجیده و صحیحی اتخاذ کنند. از سوی دیگر، وجود اطلاعات مالی قابل‌اتکا، یکی از موارد لازم جهت پیشرفت و تولید علم است. نیاز به وجود حساب‌رسان مستقل نیز در چنین استدلالی مستتر است؛ یعنی، وجود افراد حرفه‌ای باصلاحیت و صادقی که بتوانند مشخص کنند آیا اطلاعات مالی که بر آن اتکا می‌شود، تصویری مطلوب و کامل از واقعیت امر را ارائه می‌کند یا خیر (مارتینز و همکاران، ۲۰۰۴).

فرآیند حساب‌رسی به عنوان یک سازوکار کنترل‌کننده، میزان آگاهی‌بخشی و اعتباردهی صورت‌های مالی را افزایش می‌دهد و بر اساس نظریه علامت‌دهی^۱ منجر به تصمیم‌گیری‌های بهینه اقتصادی بازیگران صحنه بازار سرمایه می‌شود. این امر، قابلیت مقایسه صورت‌های مالی را افزایش و طبق نظریه‌های اثباتی حسابداری^۲، موجب کاهش هزینه نمایندگی در واحدهای تجاری می‌شود. از این رو، سرمایه‌گذاران قادر به درک بهتری از وضعیت و عملکرد مالی و انعطاف‌پذیری واحد تجاری خواهند شد. بدین ترتیب، به دلیل نیاز به حساب‌رسی و این نکته که گزارش حساب‌رسی پل ارتباطی بین حساب‌رسی و استفاده‌کنندگان از آن محسوب می‌شود، این گزارش باید از دید استفاده‌کنندگان قابل‌فهم و عینی باشد و یک منبع اطلاعاتی مربوط به شمار آید. به عبارت دیگر، گزارش حساب‌رسی باید دارای محتوای اطلاعاتی باشد؛ یعنی بتواند بر تصمیم‌گیری در حوزه‌های سرمایه‌گذاری، اعتباردهی و قیمت سهام، تأثیر گذارد (التانیات و همکاران، ۲۰۰۷).

با توجه به آنکه مسأله اصلی پژوهش، بررسی محتوای اطلاعاتی اظهارنظر حساب‌رس با تأکید بر اندازه‌های حساب‌رس و صاحبکار می‌باشد. باید خاطر نشان ساخت که محتوای اطلاعاتی گزارش حساب‌رسی یا نظارت برون‌سازمانی و تأثیر آن بر ارزش شرکت و تصمیم‌گیرندگان، می‌تواند برای مراجع استانداردگذار، بورس‌های اوراق بهادار، شرکت‌ها، سرمایه‌گذاران و پژوهشگران، از اهمیت بسیاری برخوردار باشد؛ زیرا آگاهی از چنین نکته‌ای، می‌تواند موجب تسهیل فرآیند تصمیم‌گیری شود. به همین دلیل، در این پژوهش به بررسی محتوای اطلاعاتی اظهارنظر حساب‌رس با تأکید بر اندازه‌های حساب‌رس و صاحبکار، پرداخته شده است.

-
1. Signaling Theory
  2. Positive Accounting Theory (PAT)

مبانی نظری پژوهش

مهم‌ترین و باارزش‌ترین خدمت حرفه حسابرسی، اظهارنظر مستقل و کارشناسانه دربارهٔ مطلوبیت صورت‌های مالی است (حساس‌یگانه، ۱۳۸۸). صورت‌های مالی، ادعاهای اظهارشده مدیریت است. از سوی دیگر، مسئولیت حسابرس فقط حسابرسی این صورت‌ها به منظور اظهارنظر نسبت به آن‌هاست (نوروش و همکاران، ۱۳۹۳). گزارش حسابرس باید شامل اظهارنظر صریح و کتبی دربارهٔ صورت‌های مالی باشد. بدین منظور، حسابرس باید نتایج حاصل از شواهد حسابرسی کسب‌شده را به عنوان مبنای اظهارنظر دربارهٔ صورت‌های مالی، مورد بررسی قرار دهد. این در حالی می‌باشد که ارزیابی مزبور مستلزم کسب اطمینانی معقول از تهیه صورت‌های مالی مطابق با استانداردهای حسابداری است (حساس‌یگانه، ۱۳۸۸). گزارش‌های حسابرسی شامل موارد زیر است (جامعی، ۱۳۹۳): گزارش تعدیل‌نشده (شامل گزارش مقبول) و گزارش تعدیل‌شده (شامل گزارش مشروط، گزارش عدم‌اظهاری و گزارش مردود).

اقلامی دارای محتوای اطلاعاتی است که موجب به هنگام‌شدن انتظارهای پیشین یک سرمایه‌گذار منطقی شود و او آن‌ها را در تصمیم‌های خود لحاظ کند. چنین رویکردی باعث ایجاد تفاوت در تصمیم‌گیری سرمایه‌گذار می‌شود (مهرانی و همکاران، ۱۳۹۴). تاریخ گزارش حسابرسی، همان تاریخ ارائهٔ صورت‌های مالی است که با ارسال یک علامت به بازار، وضعیت فعلی شرکت را نشان می‌دهد. چنین علامتی، پیامد و مفهوم خاص خود را دارد و بر تصمیم‌های استفاده‌کنندگان از صورت‌های مالی، تأثیر می‌گذارد. اندازهٔ حسابرس: بیش‌تر محققان با تقسیم مؤسسه‌های حسابرسی به دو دسته بزرگ و کوچک و در نتیجه نسبت دادن اعداد یک و صفر به این متغیر، آن را اندازه‌گیری می‌کنند و اختلاف تنها در تعداد مؤسسه‌هایی است که به عنوان مؤسسه‌های بزرگ در نظر گرفته می‌شوند (۴، ۶، ۸ یا ۱۰ مؤسسهٔ بزرگ). به عنوان مثال، می‌توان به پژوهش‌های انجام‌شده توسط کراسول و همکاران (۲۰۰۲)، دی‌آنجلو (۱۹۸۱)، دیفاند و همکاران (۲۰۰۰)، فرانسیس و یو (۲۰۰۹) و آیرلند (۲۰۰۳)، اشاره کرد.

از آنجا که در بسیاری از پژوهش‌ها از اندازهٔ حسابرس به عنوان شاخص کیفیت حسابرسی استفاده شده است، پیش‌بینی می‌شود که مبادرت به مدیریت سود در شرکت‌هایی با حسابرسان مؤسسه‌های حسابرسی کوچک‌تر، بیش‌تر از شرکت‌هایی با حسابرسان مؤسسه‌های حسابرسی بزرگ‌تر باشد. از طرف دیگر و با توجه به اینکه در بیش‌تر پژوهش‌های داخلی در حوزه حسابرسی به پشتوانهٔ نتایج پژوهش‌های خارجی مبنی بر تأیید کیفیت بالاتر حسابرسی مؤسسه‌های بزرگ‌تر نسبت به مؤسسه‌های کوچک‌تر، کیفیت حسابرسی مؤسسه‌های بزرگ‌تر (مانند سازمان حسابرسی) نسبت به مؤسسه‌های کوچک‌تر، بالاتر در نظر گرفته می‌شود. به

همین دلیل، در پژوهش حاضر تأثیر اندازه حسابرس بر محتوای اطلاعاتی اظهارنظر حسابرس، مورد بررسی قرار گرفته است. دی‌آنجلو (۱۹۸۱) معتقد است که مؤسسه‌های حسابرسی بزرگ‌تر، انگیزه قوی‌تری برای ارائه حسابرسی باکیفیت‌تر دارند؛ زیرا علاقه‌مند هستند که شهرت بیش‌تری در بازار به‌دست آورند و از آن‌جا که تعداد مشتریان آن‌ها زیاد است، نگران از دست دادن مشتری نیستند. داویدسون و نئو (۱۹۹۳) چنین اظهار کرده‌اند که مؤسسه‌های حسابرسی بزرگ، مشتریان بزرگ‌تری دارند؛ از این‌رو، توقع بازار از حسابرسان برای کشف تحریف‌های موجود در صورت‌های مالی، افزایش می‌یابد. به اعتقاد کیم (۲۰۰۵)، اثربخشی مؤسسه‌های حسابرسی بزرگ در پیشگیری از دستکاری سود، بیش‌تر از مؤسسه‌های کوچک است.

در پژوهش‌های مختلف داخلی، برای اندازه‌گیری متغیر "اندازه حسابرس"، مؤسسه‌های حسابرسی عضو جامعه حسابداران رسمی ایران در زمره مؤسسه‌های حسابرسی کوچک و سازمان حسابرسی به‌دلیل تعداد زیاد کارکنان و قدمت بیش‌تر، در زمره مؤسسه‌های حسابرسی بزرگ قرار گرفته است. از سوی دیگر، مؤسسه‌های حسابرسی عضو جامعه حسابداران رسمی به چهار نوع مؤسسه حسابرسی تفکیک می‌شوند: مؤسسه‌های حسابرسی با رتبه "الف"، رتبه "ب"، رتبه "ج" و با رتبه "د". بر اساس نتایج پژوهش‌های انجام‌شده توسط هشی و مظاهری‌فرد (۱۳۹۲) و حساس‌یگانه و آذین‌فر (۱۳۸۹)، مؤسسه‌های حسابرسی که اندازه آن‌ها بزرگ‌تر بوده، حسابرسی باکیفیت‌تری را انجام داده‌اند. این در حالی است که در برخی دیگر از پژوهش‌های داخلی، از تعداد مدیران ارشد و سرپرستان حسابرسی و همچنین تخصص حسابرس در یک صنعت خاص، جهت محاسبه متغیر "اندازه حسابرس" استفاده شده است (برای مثال، می‌توان به پژوهش‌های آقایی و ناظمی‌اردکانی (۱۳۹۱)، ایمانی‌خوشخو و صالحی (۱۳۹۴) و دارابی و همکاران (۱۳۹۵) اشاره کرد). چنین به نظر می‌رسد که مؤسسه‌های بزرگ حسابرسی، اغلب خدمات بهتری را نسبت به مؤسسه‌های کوچک‌تر ارائه می‌کنند (هینک، ۲۰۰۵). از آنجا که بر اساس نظریه کارایی بازار، اطلاعات افشاشده توسط مؤسسه‌های حسابرسی به‌حتم دارای محتوای اطلاعاتی می‌باشد، منطقی است که احتمال کشف رویه‌های حسابداری پرسش‌برانگیز توسط حسابرسان باکیفیت‌تر در مقایسه با سایر حسابرسان، بیش‌تر باشد.

این همه در حالی است که روند سال‌های اخیر در بازار سرمایه ایران نشان می‌دهد که سرمایه‌گذاران و سایر استفاده‌کنندگان از صورت‌های مالی، خواهان آگاهی از چگونگی تأثیرگذاری گزارش حسابرس (از دیدگاه‌های مختلفی چون اندازه حسابرس) بر بازده سهام هستند. همچنین، استفاده‌کنندگان از اطلاعات مالی علاقه‌مند هستند تا بدانند اظهارنظر حسابرس تا چه اندازه دارای محتوای اطلاعاتی است (مشایخ و همکاران، ۱۳۹۰). در نتیجه، در پژوهش

حاضر به بررسی این موضوع پرداخته شده که آیا اندازه حسابرس بر محتوای اطلاعاتی نوع اظهارنظر حسابرس تأثیر می‌گذارد یا خیر.

اندازه صاحبکار

هر چه اندازه واحدهای تجاری بزرگ‌تر باشد، به دلیل موارد افشای بیش‌تر، ناقرینگی اطلاعاتی کم‌تری وجود دارد؛ به عبارت دیگر، سهامداران چنین واحدهایی در مقایسه با سهامداران واحدهای تجاری کوچک‌تر، بهتر می‌توانند احتمالات پسین خود را در ماتریس تصمیم‌گیری لحاظ و آن را اصلاح کنند (مهرانی و همکاران، ۱۳۹۴). به اعتقاد واتس و زیمرمن، فرضیه‌های نظریه اثباتی حسابداری شامل سه فرضیه طرح پاداش^۱، قراردادهای بدهی^۲ و هزینه‌های سیاسی^۳ می‌باشد. بر اساس فرضیه هزینه‌های سیاسی که فرضیه اندازه شرکت نیز شناخته می‌شود، با فرض ثابت بودن سایر عوامل، هرچه هزینه‌های سیاسی پیش روی شرکت بیش‌تر باشد احتمال انتخاب رویه‌هایی که سود گزارش شده را از دوره جاری به دوره‌های آتی منتقل کنند، بیش‌تر است. فرضیه هزینه‌های سیاسی، بُعد سیاسی را وارد انتخاب رویه‌های حسابداری می‌کند. هزینه‌های سیاسی ممکن است به دلیل سودآوری بالای شرکت به آن تحمیل شود؛ زیرا ممکن است سودآوری بالای شرکت، توجه رسانه‌ها و مصرف‌کنندگان را جلب کند. چنین توجهی، ممکن است موجب واکنش سیاستمداران شود و مالیات‌های جدید یا مقررات خاصی را بر شرکت تحمیل نماید (مهرانی و همکاران، ۱۳۹۴).

پیشینه پژوهش

پژوهش‌های خارجی

چن و همکاران (۲۰۰۰) در بورس اوراق بهادار شانگهای و برای دوره زمانی ۱۹۹۵ تا ۱۹۹۷ به ارزیابی تأثیر گزارش مشروط و غیرمشروط (همراه با بند توضیحی حسابرسی) بر قیمت و بازده سهام پرداختند. نتیجه پژوهش حاکی از آن بود که بین گزارش‌های مذکور و بازده غیرعادی، رابطه معکوس و معناداری وجود دارد و همچنین بین واکنش بازار نسبت به هر یک از این گزارش‌ها، تفاوت معناداری وجود ندارد.

---

1. The Bonus Plan Hypothesis
2. The Debt Contract Hypothesis
3. The Political Cost Hypothesis

سلطانی (۲۰۰۰) در پژوهشی به بررسی محتوای اطلاعاتی گزارش‌های حسابرسی در بورس اوراق بهادار فرانسه پرداخت. وی با استفاده از الگوی بازار جهت محاسبه بازده غیرعادی، نشان داد که در تاریخ نزدیک به تاریخ انتشار گزارش حسابرسی، بازده غیرعادی منفی و معناداری وجود دارد و تکرار گزارش مشروط حسابرسی برای سال دوم نیز دارای محتوای اطلاعاتی است. بسل و همکاران (۲۰۰۳) نیز در بورس اوراق بهادار استرالیا به بررسی محتوای اطلاعاتی گزارش حسابرسی دارای بندهای اضافی (مانند بند "تأکید بر مطالب خاص" و "به استثنای") و اهمیت آن برای استفاده‌کنندگان پرداختند. یافته‌های پژوهشی نشان داد برای شرکت‌هایی که در بحران مالی قرار داشتند، وجود هر یک از بندهای مذکور نقشی در فهم از ریسک و تصمیم‌های سرمایه‌گذاری شرکت، نداشته است.

مارتینز و همکاران (۲۰۰۴) در اسپانیا واکنش بازار سرمایه را در مقابل گزارش مشروط حسابرسی مورد بررسی قرار دادند. آنان به این نتیجه رسیدند که گزارش مشروط حسابرسی برای استفاده‌کنندگان ارزش اطلاعاتی ندارد.

التانیات و همکاران (۲۰۰۷) با هدف ارزیابی محتوای اطلاعاتی گزارش‌های مشروط حسابرسی در بورس اوراق بهادار اردن، تأثیر گزارش مشروط حسابرسی را بر قیمت سهام مورد بررسی قرار دادند. نتیجه پژوهش آنان نشان‌دهنده نبود تأثیر گزارش مشروط بر قیمت سهام بود. ایتانین (۲۰۱۲) نیز در پژوهشی به بررسی واکنش بازار به اظهارنظر مشروط حسابرسی پرداخت. نتایج تحقیق وی حاکی از آن بود که اظهارنظر مشروط حسابرسی، تأثیر مستقیمی بر بازار دارد.

تاهیناکیس و سَماریناس (۲۰۱۶)، محتوای اطلاعاتی اظهارنظر حسابرس را مورد بررسی قرار دادند. ایشان به این نتیجه رسیدند که اظهارنظر حسابرس بر بازار سرمایه اثر معناداری دارد و نوع چنین اثری به طور مستقیم به مواردی چون اندازه حسابرس، اندازه صاحبکار و وضعیت مالی شرکت‌ها بستگی دارد.

پژوهش‌های داخلی

شباهنگ و خاتمی (۱۳۷۸) در پژوهشی به بررسی تأثیر اظهارنظر حسابسان بر قیمت سهام و تحلیل صورت‌های مالی پرداختند. آنان جهت ارزیابی تأثیر گزارش‌های مشروط حسابرسی بر قیمت سهام از الگوی بازار جهت محاسبه سود غیرعادی بهره جستند. نتیجه این بررسی، حاکی از وجود رابطه بین شرط‌های گزارش حسابرسی و قیمت سهام بود. همچنین، یافته‌ها نشان داد

که تحلیل‌گران، گزارش‌های مشروط حسابرسی را در تصمیم‌گیری‌های مالی خود مورد توجه قرار نمی‌دهند.

مهدوی و غیوری مقدم (۱۳۸۹) نیز محتوای اطلاعاتی گزارش‌های مشروط حسابرسی را مورد بررسی قرار دادند. یافته‌های پژوهشی آنان بیانگر نبود وجود تفاوت معنادار بین بازده غیرعادی حاصل از انتشار گزارش مشروط و مقبول حسابرسی است. به عبارت دیگر، با استناد به نتایج مزبور می‌توان ادعا کرد که برای استفاده‌کنندگان، گزارش مشروط حسابرسی نسبت به گزارش مقبول دارای محتوای اطلاعاتی بیش‌تری نیست.

نورزاد دولت‌آبادی و جدیری نقاش‌کار (۱۳۹۲) هم تأثیر نوع اظهارنظر حسابرسی بر حجم معاملات سهام را مورد مطالعه قرار دادند. نتایج تحقیق ایشان نشان داد که اگرچه بازار سهام به طور کلی ممکن است میان اظهارنظرهای حسابرسی تفاوت قائل شود، اما این تمایز تا حدی نیست که موجب تغییر در حجم معاملات سهام گردد.

حاجیها و ابراهیمی (۱۳۹۵) هم به بررسی بهبود اظهارنظر حسابرس و آثار آن بر تغییرات قیمت و حجم معاملات سهام پرداختند. نتایج تحقیق نشان می‌دهد نوع اظهارنظر و همچنین بهبود در اظهارنظر حسابرس، رابطه مستقیمی با قیمت و حجم معاملات سهام شرکت‌ها دارد. علاوه بر این، یافته‌های پژوهشی بیانگر آن است که گزارش‌های حسابرسی دارای محتوای اطلاعاتی است و سرمایه‌گذاران در تصمیم‌گیری‌های خود به نوع و تغییر در اظهارنظر حسابرسی توجه دارند.

فرضیه‌های پژوهش

با توجه به مبانی نظری و یافته‌های پژوهش‌های پیشین که از نظر گذشت، فرضیه‌های پژوهشی به صورت زیر تدوین شده‌اند:

الف) فرضیه اصلی (۱): اظهارنظر حسابرس، دارای محتوای اطلاعاتی است.

فرضیه فرعی (۱-۱): اظهارنظر مقبول حسابرس، دارای محتوای اطلاعاتی است.

فرضیه فرعی (۱-۲): اظهارنظر مقبول حسابرس با بند تأکید بر مطالب خاص، دارای محتوای اطلاعاتی است.

فرضیه فرعی (۱-۳): اظهارنظر مشروط حسابرس، دارای محتوای اطلاعاتی است.

ب) فرضیه اصلی (۲): بین اندازه حسابرس و محتوای اطلاعاتی اظهارنظر حسابرس، رابطه معناداری وجود دارد.

- فرضیه فرعی (۱-۲): بین اندازه حسابرِس و محتوای اطلاعاتی اظهارنظر مقبول حسابرِس، رابطه معناداری وجود دارد.
- فرضیه فرعی (۲-۲): بین اندازه حسابرِس و محتوای اطلاعاتی اظهارنظر مقبول حسابرِس با بند تأکید بر مطالب خاص، رابطه معناداری وجود دارد.
- فرضیه فرعی (۳-۲): بین اندازه حسابرِس و محتوای اطلاعاتی اظهارنظر مشروط حسابرِس، رابطه معناداری وجود دارد.
- ج) فرضیه اصلی (۳): بین اندازه صاحبکار و محتوای اطلاعاتی اظهارنظر حسابرِس، رابطه معناداری وجود دارد.
- فرضیه فرعی (۱-۳): بین اندازه صاحبکار و محتوای اطلاعاتی اظهارنظر مقبول حسابرِس، رابطه معناداری وجود دارد.
- فرضیه فرعی (۲-۳): بین اندازه صاحبکار و محتوای اطلاعاتی اظهارنظر مقبول حسابرِس با بند تأکید بر مطالب خاص، رابطه معناداری وجود دارد.
- فرضیه فرعی (۳-۳): بین اندازه صاحبکار و محتوای اطلاعاتی اظهارنظر مشروط حسابرِس، رابطه معناداری وجود دارد.

نوع و روش پژوهش

این پژوهش از لحاظ هدف، کاربردی و از لحاظ ماهیت، توصیفی - همبستگی است.

الگوی پژوهش

در پژوهش حاضر برای آزمون فرضیه‌های فرعی فرضیه اصلی اول از الگوهای (۱)، برای آزمون فرضیه‌های فرعی فرضیه اصلی دوم از الگوهای (۲) و برای آزمون فرضیه‌های فرعی فرضیه اصلی سوم از الگوهای (۳) استفاده شده است. الگوهای پژوهش در زیر نشان داده شده است، همچنین متغیرهای پژوهش در جدول ۱ آورده شده است.

$$R_{i,t} = C(1)*EARN_{i,t} + C(2)*\Delta EARN_{i,t} + C(3)* AuditOpinion_{i,t} + C(4)*EARN_{i,t}* AuditOpinion_{i,t} + C(5)*LEV_{i,t} + C(6)*GROWTH_{i,t} + C(7)* AuditOpinion_{i,t}* LEV + C(8)*UNQOP_{i,t}*GROWTH_{i,t} + e_{i,t} \quad (1)$$

$$R_{i,t} = C(1)*EARN_{i,t} + C(2)*\Delta EARN_{i,t} + C(3)* AuditOpinion_{i,t} + C(4)*EARN_{i,t}* AuditOpinion_{i,t} + C(5)*LEV_{i,t} + C(6)*GROWTH_{i,t} + C(7)* AuditOpinion_{i,t}* LEV + C(8)*UNQOP_{i,t}*GROWTH_{i,t} + e_{i,t} \quad (2)$$

$$R_{i,t} = C(1)*EARN_{i,t} + C(2)*\Delta EARN_{i,t} + C(3)* AuditOpinion_{i,t} + C(4)*SIZE_{i,t} + C(5)* AuditOpinion_{i,t}*SIZE_{i,t} + C(6)*GROWTH_{i,t} + C(7)*LEV_{i,t} + C(8)* AuditOpinion_{i,t}*LEV + C(9)* AuditOpinion_{i,t}*GROWTH_{i,t} + e_{i,t} \quad (3)$$

جدول ۱: فهرست متغیرهای پژوهشی

نام متغیر	نوع متغیر	تعریف
R	متغیر وابسته	بازده سهام
EARN	متغیر مستقل	سود هر سهم بر قیمت سهم
$\Delta EARN$	متغیر مستقل	تغییرات سود هر سهم بر قیمت سهم
UNQOP	متغیر تعدیل‌گر	اظهارنظر مقبول
UNQEXP	متغیر تعدیل‌گر	اظهارنظر مقبول با بند تأکید بر مطالب خاص
QOP	متغیر تعدیل‌گر	اظهارنظر مشروط
AUDITOR	متغیر تعدیل‌گر	اندازه حسابرس
SIZE	متغیر تعدیل‌گر	اندازه صاحبکار
GROWTH	متغیر کنترلی	نرخ رشد
LEV	متغیر کنترلی	اهرم مالی

متغیرهای پژوهش و نحوه اندازه‌گیری آن‌ها

متغیر وابسته

بازده سهام (R): با توجه به الگوهای پژوهشی معرفی‌شده، تنها متغیر وابسته پژوهش، بازده سهام است. در بخش مبانی نظری، ارتباط اطلاعات با قیمت و بازده سهام نشان داده شد. با استفاده از بازده سهام، محتوای اطلاعاتی با توجه به تغییرات متغیرهای مستقل، اندازه‌گیری می‌شود. در اینجا، بازده سهام به صورت تغییرات در قیمت بازار سهام به‌علاوه سود تقسیمی سالانه تعریف و به صورت سالانه محاسبه شده است.

متغیرهای مستقل

سود هر سهم بر قیمت سهم (EARN): عبارت از تقسیم سود هر سهم بر قیمت هر سهم شرکت در ابتدای دوره زمانی تعیین‌شده. این متغیر در صدد ایجاد یک نوع همبستگی با بازده سهام است.

تغییرات سود هر سهم بر قیمت سهم ($\Delta EARN$): عبارت است از تغییرات "سود هر سهم بر قیمت سهم" دوره فعلی نسبت به دوره گذشته. در تعریف این متغیر، تلاش شده است که با توجه به تغییرات آن، میزان توضیح‌دهندگی بازده سهام بیش‌تر مشخص شود. لازم به ذکر است که هر دوی این متغیرها با استفاده از مدل استون و هاریس^۱ (ولی‌پور و همکاران، ۱۳۹۳) استخراج شده است. در الگوی پژوهشی نیز چنین فرض شده که بازده سهام شرکت‌ها به‌دقت به این دو متغیر مستقل وابسته است.

متغیرهای تعدیل‌گر

نوع اظهار نظر حسابرس (AuditOpinion) که شامل سه متغیر زیر می‌باشد:
 اظهار نظر مقبول (UNQOP): اگر گزارش حسابرسی صاحبکار در دوره تعیین شده به صورت اظهار نظر مقبول باشد، مقدار این متغیر برابر یک و در غیر این صورت برابر صفر است.

اظهار نظر مقبول با بند تأکید بر مطالب خاص (UNQEXP): اگر گزارش حسابرسی صاحبکار در دوره تعیین شده به صورت اظهار نظر مقبول با بند تأکید بر مطالب خاص باشد، مقدار این متغیر برابر یک و در غیر این صورت برابر صفر است.

اظهار نظر مشروط (QOP): اگر گزارش حسابرسی صاحبکار در دوره تعیین شده به صورت اظهار نظر مشروط باشد، مقدار این متغیر برابر یک و در غیر این صورت برابر صفر است.

اندازه حسابرس (AUDITOR): مؤسسه‌های حسابرسی عضو جامعه حسابداران رسمی در شمار حسابرسان کوچک (مؤسسه‌های حسابرسی کوچک) و سازمان حسابرسی به دلیل داشتن کارکنان زیاد و قدمت بیش‌تر، در زمره حسابرسان بزرگ قرار گرفته‌اند. برای مثال، می‌توان به پژوهش انجام شده توسط عبدلی و همکاران (۱۳۹۲) و پزشکیان و حسینی‌ازان‌اخاری (۱۳۹۳) اشاره کرد. در این پژوهش‌ها، سازمان حسابرسی به عنوان مؤسسه بزرگ و دارای اعتبار و شهرت بالا (درجه ۱) و در مقابل سایر مؤسسات حسابرسی (مؤسسات حسابرسی عضو جامعه حسابداران رسمی) که اندازه آن‌ها نسبت به سازمان حسابرسی کوچک‌تر است، به عنوان مؤسسات دارای اعتبار و شهرت پایین (درجه ۲) در نظر گرفته شده است. در صورتی که حسابرس شرکت صاحبکار در طی دوره پژوهش، سازمان حسابرسی بوده است، مقدار متغیر مجازی اندازه حسابرسی برابر با یک و در غیر این صورت مقدار آن برابر با صفر در نظر گرفته می‌شود.

1. Easton and Harris

اندازه صاحبکار (SIZE): برای اندازه‌گیری اندازه صاحبکار از لگاریتم ارزش بازار سهام شرکت استفاده شده است. اگر لگاریتم ارزش بازار سهام صاحبکار در دوره تعیین شده بیش‌تر از لگاریتم میانگین ارزش بازار سهام شرکت‌ها در بازار باشد، مقدار این متغیر برابر یک و در غیر این صورت برابر صفر است.

متغیرهای کنترلی

نرخ رشد (GROWTH): عبارت است از ارزش بازار حقوق صاحبان سهام صاحبکار در دوره تعیین شده، تقسیم بر ارزش دفتری حقوق صاحبان سهام صاحبکار در همان دوره (هاو و همکاران، ۲۰۱۱).

اهرم مالی (LEV): عبارت است از بدهی‌های بلندمدت (کل بدهی) صاحبکار در دوره تعیین شده، تقسیم بر کل دارایی‌های صاحبکار در همان دوره (لوپیک و منس، ۲۰۰۹).

جامعه آماری

در این پژوهش، روش نمونه‌گیری هدفمند بوده و داده‌های مورد نیاز در دوره زمانی ۱۳۸۸ تا ۱۳۹۴ به مدت ۷ سال، گردآوری و با استفاده از روش حذف منظم، تعداد ۱۴۵ شرکت شامل داده‌های مربوط به ۱۰۱۵ سال - شرکت بر اساس معیارهای زیر انتخاب شده‌اند:

- به منظور حذف آثار فصلی و مناسبتی و با هدف مقایسه‌پذیری اطلاعات، سال مالی شرکت‌ها منتهی به ۱۲/۲۹ باشد.

- با توجه به داده‌های مورد نیاز طی دوره تحقیق، شرکت‌ها قبل از سال ۱۳۸۶ در بورس پذیرفته شده باشند.

- به دلیل تفاوت در ماهیت عملیات و ساختار صورت‌های مالی، شرکت‌های برگزیده از نهادهای مالی (مانند بانک‌ها و مؤسسه‌های مالی) و شرکت‌های سرمایه‌گذاری یا شرکت‌های واسطه‌گری مالی نباشند.

- اطلاعات مالی شرکت‌های نمونه و داده‌های مربوط به متغیرها به طور کامل و پیوسته در دوره تحقیق در دسترس باشد.

- به جهت حفظ ویژگی مقایسه‌پذیری اطلاعات، شرکت‌های برگزیده طی دوره تحقیق، تغییر سال مالی نداشته باشند.

- در صورت توقف معاملاتی شرکت‌های برگزیده طی دوره تحقیق، چنین وقفه‌ای بیش از دو ماه نباشد (صفرزاده و بیگ‌پناه، ۱۳۹۳).

یافته‌های پژوهش

آمار توصیفی

برای تجزیه و تحلیل مقدماتی داده‌ها، آمار توصیفی متغیرهای پژوهش در جدول ۲ ارائه شده است. بیش‌ترین میانگین در بین متغیرهای پژوهش مربوط به نرخ رشد و کم‌ترین میانگین مربوط به تغییرات سود هر سهم بر قیمت سهم است.

جدول ۲: آمار توصیفی متغیرهای پژوهش

متغیرها	آماره‌های توصیفی	میانگین	میانه	بیش‌ترین	کم‌ترین
بازده سهام	۲/۶۶۸	۰	۱۳۴/۹۳۹	-۵۵/۹۴۵	
سود هر سهم بر قیمت سهم	۰/۱۳۴	-۰/۱۳۴	۱/۷۲۷	-۲/۲۱۷	
تغییرات سود هر سهم بر قیمت سهم	-۰/۹۰۱	-۰/۱۵۷	۸۰/۱۰۲	-۸۰۵/۷۳۶	
اظهارنظر مقبول	۰/۱۱۶	۰	۱	۰	
اظهارنظر مقبول با بند تأکید بر مطالب خاص	۰/۳۴۸	۰	۱	۰	
اظهارنظر مشروط	۰/۵۳۴	۱	۱	۰	
احتمال وقوع بحران مالی	۰/۳۷۲	۰	۱	۰	
اندازه حسابرسان	۰/۲۰۹	۰	۱	۰	
اندازه صاحبکار	۰/۴۷	۰	۱	۰	
اهرم مالی	۰/۰۸۶	۰/۰۴۸	۰/۸۷۵	-۰/۰۱۹	
نرخ رشد	۴/۰۸۷	۲/۴	۲۰۷/۹۷	۰/۲۸	

آمار استنباطی

آزمون F لیمر و آزمون هاسمن

با توجه به اینکه داده‌های این پژوهش از نوع ترکیبی می‌باشد. لذا لازم است که روش تخمین (تلفیقی یا تابلویی) مشخص گردد. برای این منظور از آزمون F لیمر استفاده شده است. برای مشاهداتی که احتمال آزمون آن‌ها بیش‌تر از ۵٪ باشد، از روش تلفیقی استفاده می‌شود و برای مشاهداتی که احتمال آزمون آن‌ها کم‌تر از ۵٪ است، برای تخمین مدل از روش تابلویی استفاده می‌شود. روش تابلویی خود با استفاده از دو مدل "اثرات تصادفی" و "اثرات ثابت" می‌تواند انجام گیرد. برای تعیین اینکه از کدام مدل استفاده شود از آزمون هاسمن استفاده گردیده است.

جدول ۳: خلاصه نتایج آزمون F لیمر و H هاسمن برای فرضیه‌ها

نوع آزمون	نوع آزمون	مقدار آماره	درجه آزادی	سطح معناداری	نتیجه آزمون
فرضیه فرعی ۱-۱	آزمون F لیمر	۱/۸۳۳	۱۴۳۳۳۶	۰/۰۰۰	داده‌های تابلویی (پنلی)
	آزمون هاسمن	۴/۴۷۰	۸	۰/۸۱۲	اثرات تصادفی
فرضیه فرعی ۱-۲	آزمون F لیمر	۱/۶۵۲	۱۴۳۳۳۶	۰/۰۰۰	داده‌های تابلویی (پنلی)
	آزمون هاسمن	۶/۴۷۱	۸	۰/۵۹۴	اثرات تصادفی
فرضیه فرعی ۱-۳	آزمون F لیمر	۱/۶۷۱	۱۴۳۳۳۶	۰/۰۰۰	داده‌های تابلویی (پنلی)
	آزمون هاسمن	۴/۱۶۹	۸	۰/۸۴۱	اثرات تصادفی
فرضیه فرعی ۲-۱	آزمون F لیمر	۱/۷۰۲	۱۴۳۳۳۵	۰/۰۰۰	داده‌های تابلویی (پنلی)
	آزمون هاسمن	۵/۴۱۴	۹	۰/۷۹۶	اثرات تصادفی
فرضیه فرعی ۲-۲	آزمون F لیمر	۱/۶۹۰	۱۴۳۳۳۵	۰/۰۰۰	داده‌های تابلویی (پنلی)
	آزمون هاسمن	۱۱/۳۰۰	۹	۰/۲۵۵	اثرات تصادفی
فرضیه فرعی ۲-۳	آزمون F لیمر	۱/۶۹۸	۱۴۳۳۳۵	۰/۰۰۰	داده‌های تابلویی (پنلی)
	آزمون هاسمن	۹/۴۲۲	۹	۰/۳۹۷	اثرات تصادفی
فرضیه فرعی ۳-۱	آزمون F لیمر	۱/۶۷۳	-	۰/۰۰۰	داده‌های تابلویی (پنلی)
	آزمون هاسمن	۵/۶۷۳	-	۰/۷۷۲	اثرات تصادفی
فرضیه فرعی ۳-۲	آزمون F لیمر	۱/۶۴۵	-	۰/۰۰۰	داده‌های تابلویی (پنلی)
	آزمون هاسمن	۷/۳۳۲	-	۰/۶۰۳	اثرات تصادفی
فرضیه فرعی ۳-۳	آزمون F لیمر	۱/۶۶۲	-	۰/۰۰۰	داده‌های تابلویی (پنلی)
	آزمون هاسمن	۳/۸۷۰	-	۰/۹۱۹	اثرات تصادفی

آزمون فرضیه اصلی (۱)

برای آزمون فرضیه‌ها از الگوی رگرسیون داده‌های اثرات ثابت استفاده شده است. برای انتخاب از بین روش‌های الگوهای رگرسیون ترکیبی و الگوی داده‌های تابلویی با اثرات ثابت از آزمون F لیمر استفاده می‌شود. اگر در آزمون F لیمر روش داده‌های ترکیبی انتخاب شود، کار تمام است؛ اما اگر روش داده‌های تابلویی با اثرات ثابت انتخاب شود، لازم است تا آزمون هاسمن نیز انجام شود. از آزمون هاسمن برای تعیین به کارگیری الگوی اثرات ثابت در مقابل الگوی اثرات تصادفی، استفاده می‌شود (افلاطونی و نیکبخت، ۱۳۸۹).

نتایج مندرج در جدول ۳، نشان‌دهنده تأیید روش اثرات تصادفی است (به بیان ساده‌تر، گویای تأیید داده‌های تابلویی در برابر داده‌های ترکیبی است؛ زیرا احتمال آن کم‌تر از ۵٪ است) (فقه‌مجیدی و ابراهیمی، ۱۳۹۳). یافته‌های حاصل از آزمون فرضیه فرعی (۱-۱) در جدول ۴ نشان داده شده است.

جدول ۴: خلاصه یافته‌های آزمون فرضیه فرعی (۱-۱)

متغیر	ضرایب	آماره t	احتمال	عامل تورم واریانس
عرض از مبدا الگو	۱/۸۲۲	۳۰/۴۰۲	۰/۰۰۰	-
سود هر سهم بر قیمت سهم	۰/۱۱۱	۰/۴۸۹	۰/۶۲۴	۱/۱۳۳
تغییرات سود هر سهم بر قیمت سهم	۰/۰۰۷	-۲/۸۷۱	۰/۰۰۴	۱/۰۰۱
اظهار نظر مقبول	-۰/۳۶۴	-۲/۳۹	۰/۰۱۷	۶/۱۳۷
متغیر تعدیل کننده نوع اظهار نظر	۱/۷۱۰	۲/۱۸۱	۰/۰۲۹	۳/۵۹۶
اهرم مالی	۱/۸۷۷	۷/۸۴۸	۰/۰۰۰	۱/۱۶۲
نرخ رشد	-۰/۰۰۶	-۴/۷۳۹	۰/۰۰۰	۱/۰۲۶
اهرم مالی - اظهار نظر مقبول	-۱/۳۹۷	-۱/۵۵۸	۰/۱۱۹	۲/۰۰۷
نرخ رشد - اظهار نظر مقبول	۰/۰۱۴	۱/۰۸۴	۰/۳۷۸	۲/۴۸۸
ضریب تعیین			۰/۰۸	
ضریب تعیین تعدیل شده			۰/۰۶	
آماره دوربین-واتسون			۱/۸۴۱	
آماره فیشر			۵/۳۳	
سطح معناداری الگو			۰/۰۰۰	

با توجه به اینکه مقدار شاخص عامل تورم واریانس برای کلیه متغیرها کم‌تر از ۱۰ محاسبه شده است، متغیرهای پژوهش با یکدیگر هم‌خطی ندارند. همچنین برای بررسی معنادار بودن الگوی رگرسیونی، از آماره F در سطح خطای ۵ درصد استفاده شده که با توجه به مقدار محاسبه شده (۵/۲۳) و همچنین سطح معناداری آن (۰/۰۰۰)، می‌توان با اطمینان ۹۵ درصد ادعا کرد که این الگو در کل معنادار است. در ضمن، به منظور بررسی معنادار بودن ضرایب از آماره t در سطح خطای ۵ درصد استفاده شده است. در فرضیه فرعی (۱-۱)، ضریب آماره متغیر تعدیل کننده اظهار نظر مقبول، معنادار پیش‌بینی شده است. طبق جدول ۴، ضریب این متغیر برابر ۱/۷۱۰ است که از لحاظ آماری، در سطح اطمینان ۹۵ درصد معنادار است. بدین ترتیب، فرضیه فرعی (۱-۱) تأیید شده و اظهار نظر مقبول حسابرس دارای محتوای اطلاعاتی است.

فرضیه فرعی (۱-۲): برای آزمون این فرضیه از الگوی (۱) استفاده شده است. خلاصه نتایج آزمون‌های اخیر در جدول ۵ ارائه شده است.

جدول ۵: خلاصه یافته‌های آزمون فرضیه فرعی (۱-۲)

متغیر	ضرایب	آماره t	احتمال	عامل تورم واریانس
عرض از مبدا الگو	۱/۹۸۹	۴۰/۴۵	۰/۰۰۰	-
سود هر سهم بر قیمت سهم	-۰/۳۳۳	-۱/۱۴۱	۰/۲۵۴	۱/۷۳۴
تغییرات سود هر سهم بر قیمت سهم	-۰/۰۰۴	-۱/۳۳۲	۰/۱۸۶	۱/۰۰۵
اظهارنظر مقبول با بند تأکید بر مطالب خاص	-۰/۵۷۹	-۷/۰۰۲	۰/۰۰۰	۲/۵۹۸
متغیر تعدیل‌کننده نوع اظهارنظر	۱/۱۱۷	۴/۶۳۷	۰/۰۰۰	۲/۳۱۳
اهرم مالی	۱/۱۸۴	۶/۷۹۴	۰/۰۰۰	۱/۵۶۳
نرخ رشد	-۰/۰۰۵	-۲/۸۳۷	۰/۰۰۴	۲/۴۹۲
اهرم مالی-اظهارنظر مقبول با بند تأکید بر مطالب خاص	۱/۷۵۵	۴/۱۴	۰/۰۰۰	۲/۱
نرخ رشد-اظهارنظر مقبول با بند تأکید بر مطالب خاص	-۰/۰۰۲	-۱/۰۹۲	۰/۲۷۵	۲/۴۵۵
ضریب تعیین			۰/۱۳	
ضریب تعیین تعدیل‌شده			۰/۱۲	
آماره دوربین-واتسون			۱/۷۷۹	
آماره فیشر			۹/۲۹۶	
سطح معناداری الگو			۰/۰۰۰	

در فرضیه فرعی (۱-۲)، ضریب آماره متغیر تعدیل‌کننده اظهارنظر مقبول با بند تأکید بر مطالب خاص، معنادار پیش‌بینی شده است. طبق جدول ۶ ضریب این متغیر برابر ۱/۱۱۷ است؛ یعنی از لحاظ آماری می‌توان ادعا کرد که در سطح اطمینان ۹۵ درصد، معنادار است. در نتیجه، فرضیه تأیید شده و اظهارنظر مقبول با بند تأکید بر مطالب خاص حسابرس دارای محتوای اطلاعاتی است.

در فرضیه فرعی (۱-۳)، ضریب آماره متغیر تعدیل‌کننده اظهارنظر مشروط، معنادار پیش‌بینی شده است. طبق جدول ۶، ضریب این متغیر برابر ۱/۲۱۳- است؛ یعنی از لحاظ آماری می‌توان ادعا کرد که در سطح اطمینان ۹۵ درصد، معنادار است. در نتیجه، فرضیه تأیید شده و اظهارنظر مشروط حسابرس دارای محتوای اطلاعاتی است. نتایج حاصل از فرضیه مذکور در جدول ۶ نشان داده شده است.

با توجه به یافته‌هایی که از نظر گذشت، فرضیه‌های فرعی (۱-۱)، (۱-۲) و (۱-۳) در سطح اطمینان ۹۵ درصد تأیید شدند. نکته‌ای که در ارتباط با الگوی رگرسیون باید خاطر نشان ساخت، این است که در هر سه الگوی پژوهشی مربوط به فرضیه اصلی (۱)، سطح معناداری آماره F

کمتر از ۵ درصد بوده که نشانه معتبر بودن الگو است. همچنین، سایر آماره‌ها مانند آماره دوربین-واتسون و عامل تورم واریانس نیز در سطح مطلوبی قرار دارند (بین ۱/۵ و ۲/۵ قرار داشتن آماره دوربین واتسون). به طور خلاصه، می‌توان چنین ادعا کرد که فرضیه اصلی (۱) برای هر سه نوع از اظهارنظر حسابرس، تأیید شده است.

جدول ۶: خلاصه یافته‌های آزمون فرضیه فرعی (۱-۳)

متغیر	ضرایب	آماره t	احتمال	عامل تورم واریانس
عرض از مبدا الگو	۱/۳۷	۱۶/۳۷۶	۰/۰۰۰	-
سود هر سهم بر قیمت سهم	۰/۸۲۱	۴/۵۰۲	۰/۲۵۵	۳/۱۴۰
تغییرات سود هر سهم بر قیمت سهم	-۰/۰۰۳	-۱/۱۳۸	۰/۰۰۰	۱/۰۰۶
اظهارنظر مشروط	۰/۶۲۷	۷/۶۷۸	۰/۰۰۰	۲/۵۵۹
متغیر تعدیل کننده نوع اظهارنظر	-۱/۳۱۳	-۵/۲۲۱	۰/۰۰۰	۳/۴۶۵
اهرم مالی	۲/۶۸	۸/۱۱۱	۰/۰۰۰	۳/۹۱۶
نرخ رشد	-۰/۰۰۷	-۳/۴۸۱	۰/۰۰۰	۱/۸۴۲
اهرم مالی-اظهارنظر مشروط	-۱/۷۹۸	-۴/۰۹۷	۰/۰۰۰	۵/۰۵۶
نرخ رشد-اظهارنظر مشروط	۰/۰۰۱	۰/۴۷۹	۰/۶۳۱	۱/۹۶۳
ضریب تعیین			۰/۱۲	
ضریب تعیین تعدیل شده			۰/۱۱	
آماره دوربین-واتسون			۱/۷۵۱	
آماره فیشر			۸/۸۳۲	
سطح معناداری الگو			۰/۰۰۰	

آزمون فرضیه اصلی (۲)

در فرضیه اصلی (۲) به بررسی معناداری رابطه میان محتوای اطلاعاتی اظهارنظرهای مقبول، مقبول با بند تأکید بر مطالب خاص و مشروط حسابرسی با اندازه حسابرس پرداخته شده است. در فرضیه فرعی (۱-۲)، ضریب آماره متغیر تعدیل کننده اندازه حسابرس و اظهارنظر مقبول حسابرس، معنادار پیش‌بینی نشده است در نتیجه، فرضیه فرعی (۱-۲) تأیید نمی‌شود؛ به عبارت دیگر، بین اندازه حسابرس و محتوای اطلاعاتی اظهارنظر مقبول حسابرس رابطه معناداری وجود ندارد. نتایج حاصل از فرضیه مذکور در جدول ۷ نشان داده شده است.

جدول ۷: خلاصه یافته‌های آزمون فرضیه فرعی (۱-۲)

متغیر	ضرایب	آماره t	احتمال	عامل تورم واریانس
عرض از مبدا الگو	۱/۶۵۸	۲۱/۴۲۲	۰/۰۰۰	-
سود هر سهم بر قیمت سهم	۰/۱۶۷	۰/۷۶۷	۰/۴۲۲	۱/۱۱۱
تغییرات سود هر سهم بر قیمت سهم	-۰/۰۰۷	-۲/۷۰۵	۰/۰۰۷	۱/۰۰۴
اظهارنظر مقبول	-۰/۰۰۹	-۰/۱۱۰	۰/۹۱۲	۳/۸۱۲
اندازه حسابرس	۰/۱۲۳	۱/۱۵۲	۰/۲۴۹	۱/۰۹۳
متغیر تعدیل کننده نوع اظهارنظر و اندازه حسابرس	-۰/۷۰۲	-۱/۷۱۹	۰/۰۸۶	۱/۲۶۳
اهرم مالی	۱/۹۲۶	۱۰/۶۱۰	۰/۰۰۰	۱/۱۶۴
نرخ رشد	-۰/۰۰۶	-۴/۴۸۸	۰/۰۰۰	۱/۰۲۷
اهرم مالی - اظهارنظر مقبول	-۱/۲۱۰	-۱/۰۹۵	۰/۳۷۳	۲/۰۰۹
نرخ رشد - اظهارنظر مقبول	۰/۰۱۷	۲/۳۴۷	۰/۰۱۹	۲/۵۴۱
ضریب تعیین			۰/۰۸	
ضریب تعیین تعدیل شده			۰/۰۷	
آماره توربین - واتسون			۱/۷۵۸	
آماره فیشر			۵/۱۳۱	
سطح معناداری الگو			۰/۰۰۰	

فرضیه فرعی (۲-۲): برای آزمون این فرضیه از الگوی (۲) استفاده شده است. در فرضیه فرعی (۲-۲)، ضریب آماره متغیر تعدیل کننده اندازه حسابرس و اظهارنظر مقبول با تأکید بر مطلب خاص حسابرس، معنادار پیش بینی نشده است. در نتیجه، فرضیه تأیید نمی‌شود و بین اندازه حسابرس و محتوای اطلاعاتی اظهارنظر مقبول با بند تأکید بر مطالب خاص حسابرس، رابطه معناداری وجود ندارد. نتایج حاصل از فرضیه مذکور در جدول ۸ نشان داده شده است.

جدول ۸: خلاصه یافته‌های آزمون فرضیه فرعی (۲-۲)

متغیر	ضرایب	آماره t	احتمال	عامل تورم واریانس
عرض از مبدا الگو	۱/۷۸۷	۴۹/۵۹۳	۰/۰۰۰	-
سود هر سهم بر قیمت سهم	۰/۱۸۳	۰/۹۱۱	۰/۳۶۲	۱/۱۵۶
تغییرات سود هر سهم بر قیمت سهم	-۰/۰۰۷	-۲/۷۱۸	۰/۰۰۶	۱/۰۰۸
اظهارنظر مقبول با بند تأکید بر مطالب خاص	-۰/۳۶۶	-۴/۳۳۸	۰/۰۰۰	۱/۹۸۸
اندازه حسابرس	۰/۰۶۱	۰/۸۰۸	۰/۴۱۸	۱/۶۹۸
متغیر تعدیل کننده نوع اظهارنظر و اندازه حسابرس	۰/۰۸۹	۰/۹۰۱	۰/۳۶۷	۲/۰۸۳
اهرم مالی	۱/۴۱۹	۵/۰۱۷	۰/۰۰۰	۱/۴۱۷
نرخ رشد	-۰/۰۰۵	-۲/۵۷۴	۰/۰۱۰	۲/۲۹۶
اهرم مالی - اظهارنظر مقبول با بند تأکید بر مطالب خاص	-۱/۴۳۴	۲/۳۳۶	۰/۰۱۹	۲/۰۵۶

نرخ رشد- اظهارنظر مقبول با بند تأکید بر مطالب خاص	-۰/۰۰۲	-۰/۹۵۳	۰/۳۴۰	۲/۴۵۳
ضریب تعیین	-۰/۱۰			
ضریب تعیین تعدیل شده	-۰/۰۹			
آماره دورین- واتسون	۱/۷۶۵			
آماره فیشر	۶/۴۹۸			
سطح معناداری الگو	۰/۰۰۰			

فرضیه فرعی (۳-۲): برای آزمون این فرضیه از الگوی (۲) استفاده شده است. نتایج حاصل از فرضیه مذکور در جدول ۹ نشان داده شده است.

جدول ۹: خلاصه یافته‌های آزمون فرضیه فرعی (۳-۲)

متغیر	ضرایب	آماره t	احتمال	عامل تورم واریانس
عرض از مبدا مدل	۱/۴۹۷	۱۵/۰۹۶	۰/۰۰۰	-
سود هر سهم بر قیمت سهام ابتدای دوره	۰/۳۱۳	۱/۰۶۶	۰/۲۸۶	۱/۱۶۰
تغییرات سود هر سهم بر قیمت سهام ابتدای دوره	-۰/۰۰۶	-۲/۸۹۵	۰/۰۰۴	۱/۰۰۹
اظهارنظر مشروط	۰/۳۹۷	۵/۸۶۲	۰/۰۰۰	۱/۹۶۰
اندازه حسابرس	۰/۰۱۸	۰/۲۲۶	۰/۸۲۱	۲/۱۰۰
متغیر تعدیل کننده نوع اظهارنظر و اندازه حسابرس	۰/۰۳۹	۰/۲۴۴	۰/۸۰۶	۲/۳۴۵
اهرم مالی	۲/۵۴۵	۶/۰۳۹	۰/۰۰۰	۳/۹۴۴
نرخ رشد	-۰/۰۰۶	-۲/۴۸۵	۰/۰۱۳	۱/۸۳۹
اهرم مالی- اظهارنظر مشروط	-۱/۵۰۱	-۲/۵۴۱	۰/۰۱۱	۴/۹۴۰
نرخ رشد- اظهارنظر مشروط	۰/۰۰۱	۰/۴۲۶	۰/۶۶۹	۱/۹۶۱
ضریب تعیین	-۰/۱۰			
ضریب تعیین تعدیل شده	-۰/۰۹			
آماره دورین- واتسون	۱/۷۴۱			
آماره فیشر	۶/۴۰۸			
سطح معناداری الگو	۰/۰۰۰			

در فرضیه فرعی (۳-۲)، ضریب آماره متغیر تعدیل کننده اندازه حسابرس و اظهارنظر مشروط حسابرس، معنادار پیش‌بینی نشده است. در نتیجه، فرضیه فرعی (۳-۲) تأیید نمی‌شود؛ به عبارت دیگر، بین اندازه حسابرس و محتوای اطلاعاتی اظهارنظر مشروط حسابرس، رابطه معناداری وجود ندارد.

نتایج حاصل از آزمون فرضیه‌های فرعی فرضیه اصلی (۲) برخلاف انتظار بود. با توجه به یافته‌هایی که از نظر گذشت، فرضیه‌های فرعی (۲-۱)، (۲-۲) و (۲-۳) در سطح اطمینان ۹۵ درصد تأیید نشدند. به طور خلاصه، فرضیه اصلی (۲) برای هر سه نوع از اظهارنظر حسابرس تأیید نشد. با اطمینان ۹۵ درصد می‌توان ادعا کرد که میان محتوای اطلاعاتی اظهارنظرهای مقبول، مقبول با بند تأکید بر مطالب خاص و مشروط حسابرس با اندازه حسابرس، رابطه معناداری وجود ندارد.

آزمون فرضیه اصلی (۳)

در فرضیه اصلی (۳) به بررسی معناداری رابطه میان محتوای اطلاعاتی اظهارنظرهای مقبول، مقبول با بند تأکید بر مطالب خاص و مشروط حسابرسی با اندازه صاحبکار پرداخته شده است. فرضیه فرعی (۳-۱): برای برای آزمون این فرضیه از الگوی (۱) استفاده شده است. نتایج حاصل از فرضیه مذکور در جدول ۱۰ نشان داده شده است.

جدول ۱۰: خلاصه یافته‌های آزمون فرضیه فرعی (۳-۱)

متغیر	ضرایب	آماره t	احتمال	عامل تورم واریانس
عرض از مبدا الگو	۱/۸۲۸	۳۳/۲۸۴	۰/۰۰۰	-
سود هر سهم بر قیمت سهم	۰/۱۵	۰/۶۰۸	۰/۵۴۳	۱/۱۱۳
تغییرات سود هر سهم بر قیمت سهم	-۰/۰۰۶	-۲/۴۵۸	۰/۰۱۴	۰/۰۱
اظهارنظر مقبول	-۱/۰۴	-۳/۱۰۴	۰/۰۰۲	۷/۴۷۴
اندازه صاحبکار	-۰/۲۲۱	-۴/۵۷۴	۰/۰۰۰	۱/۱۴
متغیر تعدیل‌کننده نوع اظهارنظر و اندازه صاحبکار	۱/۲۸۸	۴/۷۴۳	۰/۰۰۰	۳/۸۳۹
اهرم مالی	۱/۷۶	۸/۸۷۴	۰/۰۰۰	۱/۱۶۱
نرخ رشد	-۰/۰۰۷	-۴/۰۷۵	۰/۰۰۰	۱/۰۳۱
اهرم مالی - اظهارنظر مقبول	-۳/۳۹۳	-۴/۳۹	۰/۰۰۰	۲/۱۵۵
نرخ رشد - اظهارنظر مقبول	۰/۱۴۸	۲/۷	۰/۰۰۷	۳/۴۱۹
ضریب تعیین			۰/۱۷	
ضریب تعیین تعدیل‌شده			۰/۱۶	
آماره دوربین - واتسون			۱/۷۷۷	
آماره فیشر			۱۱/۲۶۰	
سطح معناداری الگو			۰/۰۰۰	

در فرضیه فرعی (۱-۳)، ضریب آماره متغیر تعدیل‌کننده اندازه صاحبکار و اظهارنظر مقبول حسابرِس، معنادار پیش‌بینی شده است، در نتیجه، فرضیه تأیید می‌شود؛ به عبارت دیگر، بین اندازه صاحبکار و محتوای اطلاعاتی اظهارنظر مقبول حسابرِس، رابطه معناداری وجود دارد. فرضیه فرعی (۲-۳): برای برای آزمون این فرضیه از الگوی (۳) استفاده شده است. در فرضیه فرعی (۲-۳)، ضریب آماره متغیر تعدیل‌کننده اندازه صاحبکار و اظهارنظر مقبول با بند تأکید بر مطالب خاص حسابرِس، معنادار پیش‌بینی نشده است. در نتیجه، فرضیه تأیید نمی‌شود؛ به عبارت دیگر، بین اندازه صاحبکار و محتوای اطلاعاتی اظهارنظر مقبول با بند تأکید بر مطالب خاص حسابرِس، رابطه معناداری وجود ندارد. نتایج حاصل از فرضیه مذکور در جدول ۱۱ نشان داده شده است.

جدول ۱۱: خلاصه یافته‌های آزمون فرضیه فرعی (۲-۳)

متغیر	ضرایب	آماره t	احتمال	عامل تورم واریانس
عرض از مبدا الگو	۱/۹۳۹	۳۷/۵۴۸	۰/۰۰۰	-
سود هر سهم بر قیمت سهم	۰/۱۲۶	۰/۵۱۷	۰/۶۰۵	۱/۱۴۹
تغییرات سود هر سهم بر قیمت سهم	-۰/۰۰۶	-۲/۵۵۳	۰/۰۱۱	۱/۰۱۴
اظهارنظر مقبول با بند تأکید بر مطالب خاص	-۰/۴۵۷	-۴/۱۱۵	۰/۰۰۰	۲/۴۸۴
اندازه صاحبکار	-۰/۱۷۷	-۵/۰۵۰	۰/۰۰۰	۱/۵۷۵
متغیر تعدیل‌کننده نوع اظهارنظر و اندازه صاحبکار	-۰/۰۹۹	-۰/۷۸۸	۰/۴۳۰	۲/۱۹۷
اهرم مالی	-۰/۵۰۳	۵/۰۵۱	۰/۰۰۰	۱/۴۸۶
نرخ رشد	-۰/۰۰۷	-۳/۵۳۴	۰/۰۰۰	۲/۳۰۰
اهرم مالی-اظهارنظر مقبول با بند تأکید بر مطالب خاص	-۱/۳۲۱	۱/۷۹۰	۰/۰۷۴	۲/۰۶۹
نرخ رشد-اظهارنظر مقبول با بند تأکید بر مطالب خاص	-۰/۰۰۱	-۰/۶۵۰	۰/۵۱۵	۲/۴۷۳
ضریب تعیین			۰/۱۳	
ضریب تعیین تعدیل‌شده			۰/۱۱	
آماره دورین-واتسون			۱/۷۲۳	
آماره فیشر			۷/۹۳۵	
سطح معناداری الگو			۰/۰۰۰	

فرضیه فرعی (۳-۳): برای برای آزمون این فرضیه از الگوی (۳) استفاده شده است.

در فرضیه فرعی (۳-۳)، ضریب آماره متغیر تعدیل‌کننده اندازه صاحبکار و اظهارنظر مشروط حسابرس، معنادار پیش‌بینی شده است. در نتیجه، فرضیه تأیید می‌شود؛ به عبارت دیگر، بین اندازه صاحبکار و محتوای اطلاعاتی اظهارنظر مشروط حسابرس، رابطه معناداری وجود دارد. نتایج حاصل از فرضیه مذکور در جدول ۱۲ نشان داده شده است.

جدول ۱۲: خلاصه یافته‌های آزمون فرضیه فرعی (۳-۳)

متغیر	ضرایب	آماره t	احتمال	عامل تورم واریانس
عرض از مبدا مدل	۱/۴۹۲	۱۲/۰۲۵	۰/۰۰۰	-
سود هر سهم بر قیمت سهام ابتدای دوره	۰/۱۴۲	۰/۶۱۴	۰/۵۳۹	۱/۱۵۷
تغییرات سود هر سهم بر قیمت سهام ابتدای دوره	-۰/۰۰۵	-۲/۶۴۶	۰/۰۰۸	۱/۰۱۵
اظهارنظر مشروط	۰/۶۰۸	۷/۴۵۲	۰/۰۰۰	۲/۵۸۱
اندازه صاحبکار	۰/۰۵۰	۰/۴۷۱	۰/۶۳۷	۲/۲۵۷
متغیر تعدیل‌کننده نوع اظهارنظر و اندازه حسابرس	-۰/۴۳۴	-۴/۱۱۴	۰/۰۰۰	۳/۲۳۴
اهرم مالی	۲/۳۶۲	۳/۸۲۱	۰/۰۰۰	۳/۹۶۵
نرخ رشد	-۰/۰۰۷	-۳/۵۴۹	۰/۰۰۰	۱/۸۷۹
اهرم مالی-اظهارنظر مشروط	-۰/۹۰۸	-۱/۵۶۴	۰/۱۱۸	۴/۹۷۶
نرخ رشد-اظهارنظر مشروط	-۰/۰۰۰	-۰/۲۲۷	۰/۸۲۰	۱/۹۸۰
ضریب تعیین			۰/۳۱	
ضریب تعیین تعدیل‌شده			۰/۳۰	
آماره توربین-واتسون			۱/۳۲۲	
آماره فیشر			۳۳/۹۸۴	
سطح معناداری الگو			۰/۰۰۰	

با توجه به یافته‌هایی که از نظر گذشت، فرضیه‌های فرعی (۳-۱) و (۳-۳) در سطح اطمینان ۹۵ درصد تأیید شدند و فرضیه فرعی (۳-۲) تأیید نشد. به طور خلاصه، فرضیه اصلی (۳) برای دو نوع از اظهارنظر حسابرس (مقبول و مشروط) تأیید شد و برای یک نوع آن (اظهارنظر مقبول با بند تأکید بر مطالب خاص) تأیید نشد.

نتیجه‌گیری و پیشنهادها

در پژوهش حاضر هدف، بررسی محتوای اطلاعاتی اظهارنظر حسابرس، البته با تأکید بر دو عامل مهم در تصمیم‌گیری استفاده‌کنندگان یعنی اندازه حسابرس و اندازه صاحبکار، می‌باشد. نتایج

حاصل از برآزش فرضیه اصلی اول پژوهش مبنی بر وجود محتوای اطلاعاتی گزارش حسابرس مستقل، نشان‌دهنده این موضوع است که سرمایه‌گذاران، اعتباردهندگان، تحلیل‌گران مالی بازار سرمایه و سایر استفاده‌کنندگان از اطلاعات مالی حسابرسی شده، گزارش تهیه‌شده حسابرس را به عنوان منبع موثقی در بازار سرمایه قلمداد می‌کنند. با توجه به این که حسابرسی یک نوع هزینه نمایندگی است، پس اظهارنظر حسابرس در بازار سرمایه خواه توسط سازمان حسابرسی و خواه توسط جامعه حسابداران رسمی ابراز شده باشد، به عنوان یک منبع اطلاعاتی قابل‌اطمینان تلقی می‌شود که این امر توسط یافته‌های پژوهشی نیز تأیید شده است. نتایج حاصل از آزمون فرضیه اصلی اول با نتایج حاصل از پژوهش سلطانی (۲۰۰۰) نیز سازگار است. ایشان به بررسی محتوای اطلاعاتی گزارش حسابرسی در بورس اوراق بهادار فرانسه پرداخت و نتایج تحقیق بیانگر این موضوع بود که در تاریخ نزدیک به تاریخ انتشار گزارش حسابرسی، بازده غیرعادی منفی و معناداری وجود دارد. همچنین، تکرار گزارش مشروط حسابرسی برای سال دوم نیز دارای محتوای اطلاعاتی است. در ضمن، نتایج حاصل از آزمون فرضیه اصلی اول با نتایج پژوهش حاجیها و ابراهیمی (۱۳۹۵) هم سازگار است. ایشان در مطالعه خود به این نتیجه رسیدند که نوع اظهارنظر، رابطه مستقیم و معناداری با حجم معاملات و قیمت سهام شرکت‌ها دارد و همچنین بهبود در اظهارنظر حسابرس، رابطه مستقیم و معناداری با قیمت و حجم معاملات سهام دارد.

نتایج حاصل از برآزش فرضیه اصلی دوم پژوهش مبنی بر وجود رابطه‌ای معنادار بین محتوای اطلاعاتی انواع گزارش حسابرس مستقل و اندازه حسابرس، نشان‌دهنده آن است که اندازه حسابرس (مؤسسه حسابرسی) بر محتوای اطلاعاتی گزارش حسابرسی، تأثیری ندارد. به عبارت دیگر، بازار سرمایه یک نوع اظهارنظر خاص را به شیوه‌ای یکسان تفسیر می‌کند. یعنی به طور کلی می‌توان ادعا کرد که اگر سازمان حسابرسی برای شرکتی اظهارنظر مشروط ابراز کند، با حالتی که آن شرکت توسط مؤسسه عضو جامعه حسابداران رسمی حسابرسی شده باشد، یکسان است. بنابراین بین اندازه حسابرس و محتوای اطلاعاتی انواع اظهارنظرهای حسابرس رابطه معناداری وجود ندارد. نتایج حاصل از آزمون فرضیه اصلی دوم، با نتایج حاصل از پژوهش‌های تاهیناکیس و سماریناس (۲۰۱۶)، ناسازگار است؛ زیرا ایشان در پژوهش خود به این نتیجه رسیدند که اندازه حسابرس بر محتوای اطلاعاتی اظهارنظرهای حسابرس تأثیرگذار است.

یافته‌های حاصل از برآزش فرضیه اصلی سوم پژوهش مبنی بر وجود رابطه معناداری بین محتوای اطلاعاتی نوع گزارش حسابرس و اندازه صاحبکار، حاکی از یافته‌های ناهمسانی است؛

به گونه‌ای که بر اساس نتایج آزمون فرضیه‌های فرعی، میان محتوای اطلاعاتی اظهارنظرهای مقبول و مشروط حسابرس با اندازه صاحبکار، رابطه معناداری وجود دارد؛ در حالی که میان محتوای اطلاعاتی اظهارنظر مقبول با بند تأکید بر مطالب خاص حسابرس با اندازه صاحبکار، رابطه معناداری وجود ندارد. با توجه به اینکه هرچه شرکت‌ها بزرگ‌تر باشند، محتوای اطلاعاتی اظهارنظر حسابرس نیز بیش‌تر است، بنابراین فرضیه رابطه اندازه صاحبکار با محتوای اطلاعاتی اظهارنظر مقبول و مشروط حسابرس، تأیید شده است. البته رابطه‌ای میان اندازه صاحبکار و محتوای اطلاعاتی اظهارنظر مقبول با بند تأکید بر مطالب خاص، وجود ندارد. یافته‌های اخیر را می‌توان چنین تفسیر کرد که به احتمال زیاد، اظهارنظر مقبول و مقبول با بند تأکید بر مطالب خاص، برای شرکت‌های بزرگ تفاوت چندانی ندارد؛ زیرا در شرکت‌های بزرگ، عوامل و رخدادهای اقتصادی فراوانی وجود دارد که هر سال ممکن است به صورت یک بند توضیحی در گزارش حسابرس درج شود. بنابراین، اظهارنظر مقبول با بند تأکید بر مطالب خاص نمی‌تواند از دیدگاه بازیگران صحنه بازار سرمایه دربرگیرنده محتوای اطلاعاتی بااهمیتی باشد. به عبارت دیگر، با توجه به این که اظهارنظرهای مقبول و مشروط دو سر طیف اظهارنظر حسابرسی برای شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران هستند، محتوای اطلاعاتی آن‌ها برای شرکت‌های بزرگ در حالت کلی در بازار سرمایه قابل‌درک است و وجود یک بند توضیحی برای شرکت‌های بزرگ، نمی‌تواند به گونه‌ای که انتظار می‌رود، توسط استفاده‌کنندگان از صورت‌های مالی حسابرسی‌شده، مورد توجه قرار گیرد. یافته‌های پژوهش، در رابطه با اندازه صاحبکار و اظهارنظر مقبول و مشروط حسابرس، مطابق با نتایج حاصل از پژوهش تاهیناکیس و سَماریناس (۲۰۱۶)، است. از سوی دیگر، نبود رابطه‌ای معنادار میان اظهارنظر مقبول با بند تأکید بر مطالب خاص حسابرس با اندازه صاحبکار، با نتایج حاصل از پژوهش تاهیناکیس و سَماریناس (۲۰۱۶) ناسازگار است.

پیشنادهای کاربردی مبتنی بر یافته‌های پژوهشی

اظهارنظرهای سه‌گانه، دارای محتوای اطلاعاتی هستند؛ بنابراین به کلیه ذی‌نفعان پیشنهاد می‌شود، بیش از پیش از اطلاعات مندرج در گزارش‌هایی حسابرسی در تصمیم‌گیری‌های خود، استفاده کنند. لذا به فعالان بازار سرمایه، تصمیم‌گیرندگان، تحلیل‌گران و سرمایه‌گذاران بالقوه و بالفعل بورس اوراق بهادار تهران پیشنهاد می‌شود هنگام تصمیم‌گیری، به نوع گزارش حسابرس

و محتوای اطلاعاتی مندرج در گزارش حسابرسی توجه ویژه‌ای داشته باشند و ارتباط بین نوع گزارش حسابرسی و محتوای اطلاعاتی را در نظر بگیرند.

بر اساس یافته‌های پژوهش، بین اندازه حسابرسی و محتوای اطلاعاتی اظهارنظر حسابرسی رابطه معناداری وجود ندارد، لذا پیشنهاد می‌شود تا قانون‌گذاران با اندیشیدن تمهیداتی، شرایط شکسته شدن انحصار ارجاع کارهای حسابرسی مربوط به شرکت‌های دولتی به سازمان حسابرسی را فراهم آورند تا بدین طریق، زمینه رقابت مؤسسه‌های حسابرسی عضو جامعه حسابداران رسمی با سازمان حسابرسی، ایجاد نشود و ضمن به وجود آمدن محیطی رقابتی بین مؤسسات عضو جامعه حسابداران رسمی، فرصت‌های یکسانی برای این مؤسسه‌ها به وجود آورد که این خود باعث می‌شود، برای دانش‌آموختگان رشته حسابداری و رشته‌های مرتبط اشتغال ایجاد شود.

پیشنادهایی برای پژوهش‌های آتی

- بررسی تأثیر تداوم حسابرسی و نوع حسابرسی عضو جامعه حسابداران رسمی بر محتوای اطلاعاتی اظهارنظرهای سه‌گانه مقبول، مقبول با بند تأکید بر مطالب خاص و مشروط حسابرسی.
- بررسی رابطه بین چسبندگی هزینه‌ها و اظهارنظرهای سه‌گانه مقبول، مقبول با بند تأکید بر مطالب خاص و مشروط حسابرسی برای دوره‌های زمانی که یک نوع اظهارنظر تکرار می‌شود.
- بررسی رابطه بین توانایی مدیریت و اظهارنظرهای سه‌گانه مقبول، مقبول با بند تأکید بر مطالب خاص و مشروط حسابرسی.

منابع

- افلاطونی، ع. و نیکبخت، ل. (۱۳۸۹). کاربرد اقتصادسنجی در تحقیقات حسابداری، مدیریت مالی و علوم اقتصادی. چاپ اول، تهران، انتشارات ترمه.
- ایمانی خوشخو، ا. و صالحی م.ع. (۱۳۹۴). ”بررسی تأثیر اندازه شرکت حسابرسی و تخصص حسابرسی به عنوان شاخص‌های کیفیت حسابرسی بر مدیریت سود“، چهارمین کنفرانس ملی و دومین کنفرانس بین‌المللی حسابداری و مدیریت.
- آقایی، م.ع. و ناظمی‌اردکانی، م. (۱۳۹۱). ”تخصص حسابرسی در صنعت و مدیریت اقلام تعهدی اختیاری“، دانش حسابرسی، ۱۲ (۴۶)، ۴-۱۷.

- بنی‌مهد، ب. و علی‌احمدی، س. (۱۳۹۱). "بررسی تحلیلی سودمندی گزارش‌های حسابرسی در بازار سرمایه". فصلنامه دانش حسابداری و حسابرسی مدیریت، ۲ (۶)، ۱۳-۲۹.
- پزشکیان، س.ع. و حسینی‌ازان‌اخاری، س.م. (۱۳۹۳). "بررسی رابطه مدت تصدی حسابرس با کیفیت حسابرسی". دانش حسابداری، ۱۷ (۶۷)، ۲۳۵-۲۶۴.
- جامعی، ر. (۱۳۹۳). بررسی موارد خاص در حسابداری، چاپ اول، تهران، انتشارات گلگشت.
- حاجیه‌ها، ز. و ابراهیمی، مهر. (۱۳۹۵). "بهبود اظهارنظر حسابرس و اثرات آن بر تغییرات قیمت و حجم معاملات سهام". فصلنامه پژوهش‌های حسابداری مالی و حسابرسی، ۳۰ (۸)، ۶۱-۸۲.
- حساس‌یگانه، ی. (۱۳۸۸). فلسفه حسابرسی، چاپ اول، تهران، انتشارات علمی فرهنگی.
- حساس‌یگانه، ی. و آذین‌فر، ک. (۱۳۸۹). "رابطه بین کیفیت حسابرسی و اندازه مؤسسه حسابرسی". فصلنامه بررسی‌های حسابداری و حسابرسی، ۱۷ (۶۱)، ۸۳-۹۶.
- حساس‌یگانه، ی. و قاسمی، م. (۱۳۸۴). "محتوای اطلاعاتی کسری ذخایر مورد اشاره در گزارش حسابرسی". بررسی‌های حسابداری و حسابرسی، ۴ (۴۲)، ۲۱-۳۱.
- حساس‌یگانه، ی. و مدنی، س.م.ج. (۱۳۸۳). "تأثیر گزارش حسابرس مستقل در تصمیم‌گیری اعتباردهندگان (بانک‌های ایران)". فصلنامه مطالعات حسابداری، ۲ (۶)، ۱۱۳-۱۲۷.
- دارابی، ر.، چناری‌بوکت، ح. و محمودی‌خانی، م. (۱۳۹۵). "تأثیر تخصص در صنعت، دوره تصدی حسابرسی و استقلال حسابرس بر ریزش قیمت سهام". فصلنامه پژوهش‌های حسابداری مالی و حسابرسی، ۸ (۳۲)، ۱۱۹-۱۳۸.
- شبهانگ، ر. و خاتمی، م.ع. (۱۳۷۸). "تأثیر شروط حسابرسی بر قیمت سهام و بر تحلیل صورت‌های مالی سالانه توسط کارگزاران بورس اوراق بهادار تهران". مجله اقتصاد و مدیریت، ۱۱ (۱)، ۲۳-۵۰.
- صفرزاده‌بندری، م.ج. و بیگ‌پناه، ب. (۱۳۹۳). "تأثیر چسبندگی هزینه بر برآورد محافظه‌کاری شرطی". پژوهش‌های تجربی حسابداری، ۴ (۱۴)، ۳۹-۶۰.
- عبدلی، م.ر.، فعال‌قیومی، ع. و پرتوی، ن. (۱۳۹۲). "تأثیر ویژگی‌های حسابرس بر تجدید ارائه صورت‌های مالی". بررسی‌های حسابداری و حسابرسی، ۳ (۲۰)، ۸۵-۱۰۰.
- فقه‌مجیدی، ع. و ابراهیمی، ص. (۱۳۹۴). اقتصادسنجی کاربردی پانل دیتا با استفاده از ای‌ویوز ۸، چاپ اول، تهران، انتشارات نور علم.
- مرادی، م.، و اصولیان، م. و نوروزی، م. (۱۳۹۳). "اظهارنظر حسابرس و مدیریت سود با تأکید بر ابهام تداوم فعالیت". فصلنامه بررسی‌های حسابداری و حسابرسی، ۲ (۲۱)، ۳۱۳-۳۲۸.

- مشایخ، ز. و حراف‌عموقین، ن. (۱۳۹۰). "رابطه اندازه شرکت با نوسانات بازده سهام در شرایط مختلف بازار". *پژوهشنامه مالی حسابداری و حسابرسی*، ۳ (۱۱)، ۶۹-۸۶.
- مهدوی، غ. و غیوری‌مقدم، ع. (۱۳۸۹). "بررسی محتوای اطلاعاتی گزارش مشروط حسابرس شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران". *فصلنامه تحقیقات حسابداری و حسابرسی*، ۲ (۶)، ۶۸-۸۵.
- مهرانی، س. و کرمی، غ.ر. و سیدحسینی، س.م. (۱۳۹۴). *تئوری حسابداری*، جلد اول، تهران، انتشارات نگاه دانش.
- مهرانی، س.، کرمی، غ.ر.، سیدحسینی، س.م. و جهرمی، م. (۱۳۹۵). *تئوری حسابداری*، جلد دوم، چاپ اول، تهران، انتشارات نگاه دانش.
- دولت‌آبادی، ن. جدیری‌نقاش‌کار، م.ج. (۱۳۹۲). "تأثیر نوع اظهارنظر حسابرس بر حجم معاملات سهام در بورس اوراق بهادار تهران". *فصلنامه تحقیقات حسابداری و حسابرسی*، ۴ (۱۸)، ۸۱-۱۰۳.
- نوروش، ا. و مهرانی، س. و کرمی، غ.ر. و مرادی، م. (۱۳۹۳). *مروری جامع بر حسابداری مالی*، چاپ دوم، تهران، انتشارات نگاه دانش.
- واتس، آر. ال. و زیمرمن، جی. ال. (۱۳۹۲). *تئوری اثباتی حسابداری*، ترجمه پارسائیان، ع. چاپ سوم، تهران، انتشارات ترمه.
- ولی‌پور، ه.، طالب‌نیا، ق. و احمدی، ر. (۱۳۹۳). "بررسی تأثیر سطح افشای اختیاری بر مربوط بودن ارزش اطلاعات حسابداری در شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران". *حسابداری مدیریت*، دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات، ۷ (۲۱)، ۷۱-۸۱.
- هیئت تدوین استانداردهای حسابداری (۱۳۷۶). *مبانی نظری حسابداری و گزارشگری مالی در ایران*، نشریه شماره ۱۱۳، تهران، انتشارات سازمان حسابرسی.
- هشی، ع. و مظاهری‌فرد، ک. (۱۳۹۲). "بررسی رابطه بین اندازه مؤسسه حسابرسی و کیفیت حسابرس". *فصلنامه تحقیقات حسابداری و حسابرسی*، ۵ (۱۷)، ۲۳-۵۲.

Al-Thuneibat, A.A., Khamees, B.A. and Al-Fayoumi, N.A. (2007). "The Effect of Qualified Auditors' Opinions on Share Prices: Evidence from Jordan". *Managerial Auditing Journal*, 23 (1): 84-101.

Bessell, M., Anandarajan, A. and Umar, A. (2003). "Information Content, Audit Reports and Going-concern: An Australian Study". *Accounting and Finance*, 43 (3): 261-282.

- Chen, C.J., Su, X. and Zhao, R. (2000). "An Emerging Market's Reaction to Initial Modified Audit Opinions: Evidence from the Shanghai Stock Exchange". *Contemporary Accounting Research*, 17 (3): 429-455.
- Craswell, A., Stokes D.J. and Laughton, J. (2002). "Auditor Independence and Fee Dependence". *Journal of Accounting and Economics*, 33 (2): 253-275.
- Davidson, R.A. and Neu, D. (1993). "A Note on Association between Audit Firm Size and Audit Quality". *Contemporary Accounting Research*, 9 (2): 479-488.
- DeAngelo, L.E. (1981). "Auditor Size and Audit Quality". *Journal of Accounting and Economics*, 3 (3): 183-199.
- Defond, M., Francis, J.R. and Wong, T.J. (2000). "Auditor Industry Specialization and Market Segmentation: Evidence from Hong Kong". *Auditing: A Journal of Practice & Theory*, 19 (1): 49-66.
- Francis, J.R. and Yu, M.D. (2009). "Big 4 Office Size and Audit Quality". *The Accounting Review*, 84 (5): 1521-1552.
- Hao, S., Jin, Q. and Zhang, G. (2011). "Investment Growth and the Relation between Equity Value, Earnings, and Equity Book Value". *Accounting Review*, 86 (2): 605-635.
- Henock, L. (2005). "Acquirers Abnormal Returns, Audit Firm Size and the Small Auditor Clientele Effect". *Journal of Accounting and Economics*, 40 (1-3): 75-99.
- Herbohn, K., Raguathan, V. and Garsden, R. (2007). "The Horse Has Bolted: Revisiting the Market Reaction to Going Concern Modifications of Audit Reports". *Accounting and Finance*, 47 (3): 473-493.
- Ireland, J.C. (2003). "An Empirical Investigation of Determinants of Audit Reports in the UK". *Journal of Business Finance & Accounting*, 30 (7-8): 975-1016.
- Ittonen, K. (2012). "Market Reactions to Qualified Audit Reports: Research Approaches". *Accounting Research Journal*, 25 (1): 8-24.
- Kim, J. (2005). "Accounting Transparency of Korean Firms: Measurement and Determinant Analysis". *The Journal of American Academy of Business*, Cambridge, (2): 222-229.

Ljubic, D. and Mance, D. (2009). A Model of Accounts Receivable Risk Management for Bosnia And Herzegovina's Business Environment. Rijeka: University of Rijeka, Faculty of Economics.

Martínez, M.C.P., Martínez, V.A. and Benau, M.A.G. (2004). "Reactions of the Spanish Capital Market to Qualified Audit Reports". *European Accounting Review*, 13 (4): 689-711.

Soltani, B. (2000). "Some Empirical Evidence to Support the Relationship between Audit Reports and Stock Prices - the French Case". *International Journal of Auditing*, 4 (3): 269-291.

Tahinakis, P. and Samarinas, M. (2016). "The Incremental Information Content of Audit Opinion". *Journal of Applied Accounting Research*, 17 (2): 139-169.